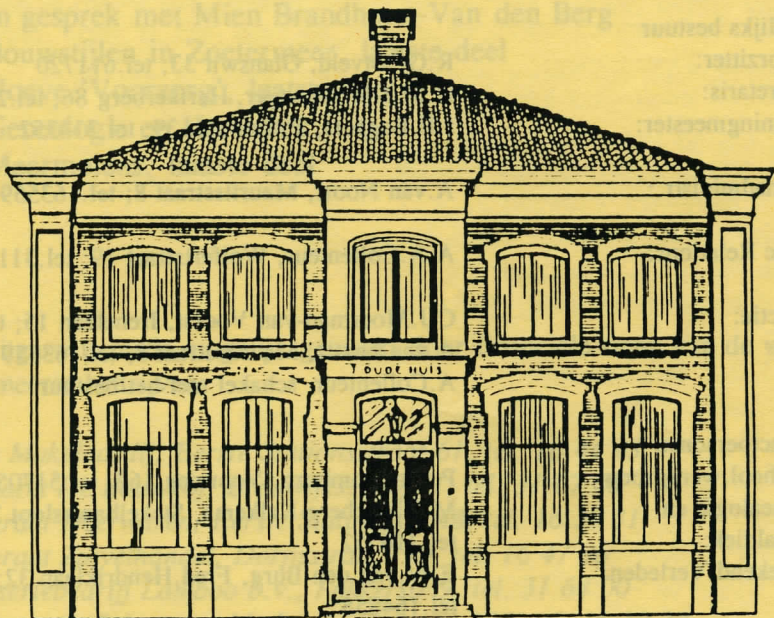

„t Seghen Waert”

verenigingsblad van het Historisch Genootschap

Oud Soetermeer

opgericht 12 januari 1949

12e jaargang, nr 4
september 1993

' T S E G H E N W A E R T

Verenigingsblad van het
Historisch Genootschap Oud Soetermeer
Dorpsstraat 7, 2712 AB Zoetermeer

12e jaargang, nummer 4

september 1993

Dagelijks bestuur

- Voorzitter: R.Grootveld, Glanswit 33; tel.611720
- Secretaris: H.M.J.Windmeijer, Herikerberg 86; tel.211119
- Penningmeester: J.E.Bogaers, Pitrusvaart 39; tel.314352

Ledenadministr.: A.van Noort, Mauritsstraat 8; tel.163559

Public Relations: A.A.Collenteur, Wolfertstraat 19; tel.311835

Redactie: C.J.Moerman-van Voorst, Irenelaan 15; tel.163487
A.van Noort, Mauritsstraat 8, tel.163559
A.Collenteur, schakel met het bestuur

Contactpersonen

- Archeol.werkgroep: P.van Domburg, Voorweg 162; tel.517058
- Genealogie en Heraldiek: M.Vijverberg-Kalkema, Stekelbaarsloot 35; tel.316552
- Sprekend Verleden: E.W.van den Burg, Fred.Hendriklaan 32; tel.164858
- Archief: J.M.C.Huisman-Aaftink, Bernhardstraat 2; tel.163179

Historisch Museum 't Oude Huis: Dorpsstraat 7, 2712 AB; tel.164735

- Conservator: Jouetta van der Ploeg; aanwezig maandag t/m donderdag van 9 tot 16 uur
- Openingstijden museum: woensdag-, zaterdag- en zondagmiddag van 13 tot 16 uur

INHOUD

- 2 Ledenbestand
- 3 Bezorging - Activiteitencommissie
- 4 Het museum vraagt ...
- 4 Kopij november-nummer uiterlijk 23 oktober 1993
- 5 Activiteitenkalender
- 6 In gesprek met Mien Brandhorst-Van den Berg
- 11 Bouwstijlen in Zoetermeer, laatste deel
- 16 Hoeve 'Voorzorg', laatste deel
- 20 Genealogie en Heraldiek
- 21 Meermolens, laatste deel

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de volgende Zoetermeerse bedrijven:

Van As Makelaardij, Eerste Stationsstraat 61, tel. 16 44 45
Bouwmarkt De Bouwhof, Bleiswijkseweg 11, tel. 31 07 00
Cammeraat IJzerwaren, Eerste Stationsstr.48, tel. 16 37 31
Cammeraat Zuivelhandel, Dorpsstraat 119, tel. 16 47 96
Carrosseriebedrijf Lamboo b.v., Fokkerstr.9, tel. 31 64 00
Van Oosterom Schoen en Mode, Dorpsstraat 107, tel. 16 30 29
Roos Kantoorboekhandel, Dorpsstraat 165, tel. 16 35 80
Rové Verlichting, Dorpsstraat 198, tel. 16 64 88
Van der Spek Makelaardij en Ass., Dorpsstr.50, tel.16 77 71
Schoenen Van Veen, Dorpsstraat 83, tel. 16 31 65
Slagerij Vollebregt, Dorpsstraat 127, tel. 16 35 25
Taxibedrijf Van der Slik, Kerkenbos 1-9, tel. 51 51 51
Van Waay Damesmode, Dorpsstraat 89-91, tel. 16 31 67
Van Waay Herenmode, Dorpsstraat 163a/b, tel. 16 39 10

LEDENBESTAND

We mogen ook nu (t/m 16 augustus) weer negentien nieuwe leden verwelkomen. Er zijn door diverse oorzaken weer enkelen afgevallen, zodat we per 16 augustus uitkomen op een totaal van 912 leden. Toen in juni 1982 het eerste nummer van dit blad verscheen, hadden we circa tweehonderd leden, dus mogen we van een zeer behoorlijke groei spreken. En nu ... op naar de duizend leden!! Ook u kunt daaraan meewerken: een beetje propaganda bij familie, kennissen of buren en u kunt zo weer één of meer nieuwe leden doorgeven. Doet u mee?

De nieuwe leden -deze keer allen in Zoetermeer woonachtig- zijn:

B.S.P. van de Aardweg, Westland 9
F.M.S. Brouwers, Leiwater 71
A.J. de Craen, Het Lange Land 31
A. van der Helm, Vlamingstraat 20
Mw M.A. van Herwijnen, Tankenberg 4
Mw N. Hokke-Holleman, Dunantstraat 149
W.N.J. Jol, Belgiëlaan 81
J.L.J. van Koeveringe, Graaf Janstraat 87
Mw J.M. Lamens-van der Wees, Dunantstraat 19
Mw F.H. Nieuwenhuys-Kaltoven, Hitchcockstrook 131
A.M. Plasmeyer, Ivanovschouw 1
W. Roeleveld, Athenestraat 51
A.J. van Soest, Saloméschouw 99
Mw C. van Soest-Stapel, idem
Mw H.E. Steenmeyer, Zalkerbos 65
J. Steine, Croesinckplein 49
P. van der Waal, Nassaulaan 473
D. Windmeyer, Luxemburglaan 104
Th. Windmeyer, Van Speykstraat 7

BEZORGING

Tot nu toe ontvangen alle leden in Zoetermeer en Benthuisen dit blad via een van onze tweeëndertig (!) bezorg(st)ers, terwijl de 'buitenleden', ongeveer honderdvijfentwintig, het per post bezorgd krijgen tegen het normale drukwerkertarief van f 1,30 per stuk.

Wanneer we echter minimaal tweehonderdvijftig stuks via de PTT verzenden, daalt dit tarief tot f 0,35⁵ per stuk. We moeten dan wel aan enkele voorwaarden voldoen, maar dat is voor u van geen belang.

In en na overleg met de betrokken bezorg(st)ers zullen dus waarschijnlijk vier of vijf van hen hun 'baan' kwijtraken.

In totaal besparen we door deze nieuwe methode zo'n f 375,00 per jaar aan portokosten. Zo mogelijk gaat deze regeling in met het volgende nummer.

ACTIVITEITENCOMMISSIE

Tijdens de bestuursvergadering van het Hist.Genootschap Oud Soetermeer van 6 juli j.l. is besloten een activiteitencommissie in het leven te roepen om de naar buiten tredende activiteiten van het HGOS te coördineren. Leden van de commissie zijn: mevrouw S. Brandhorst-Sonneveld en de heren C.A.L. van Wieringen en A.A. Collenteur.

De belangrijkste taak van de commissie zal zijn het jaarprogramma-1994 voor te bereiden. Het gaat dan om de excursies, lezingen, dia-voorstellingen en eventuele andere manifestaties. Hopelijk kunnen de plannen hiervoor eind november aan de najaars-ledenvergadering worden voorgelegd. Suggesties van de leden zijn uiteraard welkom, ze kunnen aan de commissieleden worden doorgegeven, of aan het bestuur.

De commissie zal ook de Open Monumentendag op 11 september a.s. begeleiden. Voor de kraam van het Historisch Genootschap in de Dorpsstraat worden nog enkele vrijwilligers gezocht. U kunt zich hiervoor aanmelden bij Jouetta van der Ploeg, tel. 16 47 35 (maandag t/m donderdag van 9 tot 16 uur).

INTERESSE IN MUSEUMZAKEN ?

Het Historisch Museum 't Oude Huis -Zoetermeers enige museum- wordt van 18 januari 1989 af door een zelfstandige stichting beheerd. In het museum wordt de plaatselijke bevolking geïnformeerd over haar geschiedenis door wisselende tentoonstellingen over uiteenlopende onderwerpen. Tevens houdt het museum zich bezig met het verwerven en beheren van een heemkundige collectie. De afgelopen vijf jaar is een professioneel museumbeleid ontwikkeld. De hoge bezoekersaantallen, de waardering vanuit de bevolking en subsidianten geven daarvan blijk.

Begin 1994 valt een aantal functies in het bestuur van de Stichting Historisch Museum 't Oude Huis open. Het bestuur ziet die plaatsen graag weer snel bezet.

Wij zijn op zoek naar bestuursleden die interesse hebben in de geschiedenis van Zoetermeer en zich actief willen inzetten voor het museum. Bestuurlijke ervaring is niet beslist noodzakelijk, wel de wil te streven naar een optreden dat zich kenmerkt door slagvaardigheid en het scheppen van een goede sfeer binnen het bestuur.

Heeft u zin om met de conservator, de vrijwilligers en de andere bestuursleden samen te werken en het museum stevig te verankeren in de Zoetermeerse samenleving, aarzel dan niet en bel overdag conservator Jouetta van der Ploeg (16 47 35), 's avonds voorzitter Ton Vermeulen (16 78 46) of secretaris Joke Huisman (16 31 79).

Kopij voor het volgende nummer van dit blad is dagelijks zeer welkom bij mevrouw C.J. Moerman-van Voorst, Irenelaan 15, 2712 CC Zoetermeer.

Uiterste inleverdatum: zaterdag 23 oktober a.s.

ACTIVITEITENKALENDER

- za 11 september: Open Monumentendag (zie toelichting hieronder)
- za 18 september: Genealogische dag; Morgenster, Nassaulaan 1, 11.00 tot 16.00 uur (zie toelichting in het juni nummer van ons verenigingsblad)
- wo 22 september: Lezing over de laatste Duitse keizer, Wilhelm II (1859-1941) door Drs. J.J. Oudenaarden; Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur
- za 25 september: Aansluiting bij Kerkepad in de stad Amersfoort; vertrek per bus 8.30 uur van hoek Marijkestraat/Oranjelaan; incl. hr Van Wieringen, tel. 16 37 64
- wo 27 oktober: Diaserie over oud en nieuw Zoetermeer; Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur
- do 18 november: A.W.Z. verzorgt een lezing over opgravingen en onderzoek; Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur
- wo 24 november: Najaars-ledenvergadering met o.a. begroting-1994; Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur

Alweer voor de zevende keer is de tweede zaterdag van de maand september bestemd als landelijke Open Monumentendag. Op deze dag kan men monumenten bekijken die anders niet zo gemakkelijk toegankelijk zijn.

In Zoetermeer zullen de volgende monumenten tussen 10.00 en 17.00 uur worden opgesteld: Hofstede Meerzigt, Museum 't Oude Huis, de Nicolaaskerk, de Oude Kerk, de Pelgrimskerk, Molen De Hoop

en -nu eindelijk echt- de Watertoren aan de Stationsstraat.

Tijdens de Open Monumentendag zal in het museum deel 3 in de reeks 'Historische straten in Zoetermeer' worden gepresenteerd. Deel 3 gaat over de Dorpsstraat en is evenals de beide vorige delen rijk geïllustreerd, dit keer gedeeltelijk ook in kleur. Het boekje kost f 5,00 en is in het museum verkrijgbaar.

Galerie De Vlaming (Vlamingstraat 2a) heeft ter gelegenheid van de Open Monumentendag een thema-expositie 'Monumenten in Zoetermeer' georganiseerd. De expositie is te zien van 20 augustus tot en met 12 september.

SPREKEND VERLEDEN

In gesprek met Mien Brandhorst-Van den Berg

"'t Is altijd wat"

De werkgroep had tot voor kort nog niemand geïnterviewd met het beroep van huisvrouw. Maar in het afgelopen voorjaar was het zover. We mochten toen een gesprek hebben met mevrouw W. Brandhorst-van den Berg, 87 jaar, die ons heel wat kon vertellen over het alledaagse leven van een huisvrouw in vroeger dagen. Enkele grepen uit dat gesprek:

Het ouderlijk huis

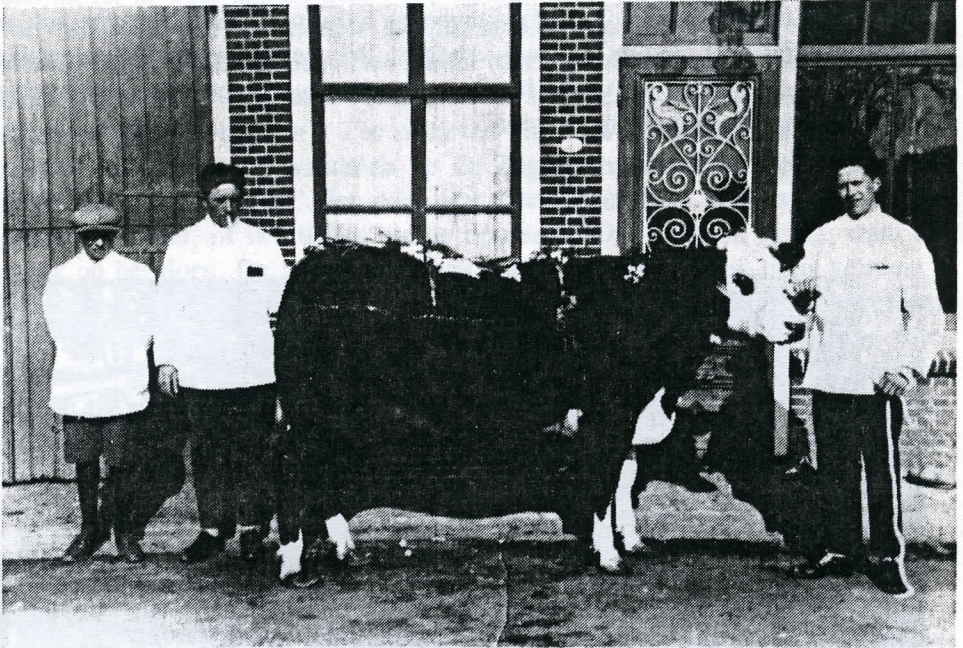
Mevrouw Brandhorst is geboren in een huis aan de Zegwaartseweg, al dicht bij Benthuisen.

"Mijn vader was Pieter van den Berg en mijn moeder Geertje Voskamp. De Voskamps waren ook echte Zoetermeeders. Mijn vader was 'noodslager'.

Als er bij een boer een zieke koe was, kon het gebeuren dat het dier op advies van de veearts moest worden geslacht, als noodslachting. Alleen als het goedgekeurd was, mocht mijn vader het vlees verwerken. Waar die foto van is met die koe, dat was de noodslachterij. Op de foto staan mijn broers, Jan en Wim, en een knecht, dat was Jan van Driel uit Benthuisen.

Dan gingen ze met zo'n versierde koe (geen zieke) de boer op, helemaal tot het end van de krom in de Voorweg. Dan konden de mensen de koe zien die met Pasen geslacht werd, dat was vaders beste koe.

Verder ging mijn vader naar de markt, waar hij schapen en kalveren kocht, hij deed van alles zo'n beetje. We hadden een stuk land op de Geerweg waar ook koeien liepen. Als er ergens een kalf geboren zou worden dan lag mijn vader 's morgens vroeg in de hooibarg. Hij was er dan het eerste bij en had dan het recht om het kalf te kopen".

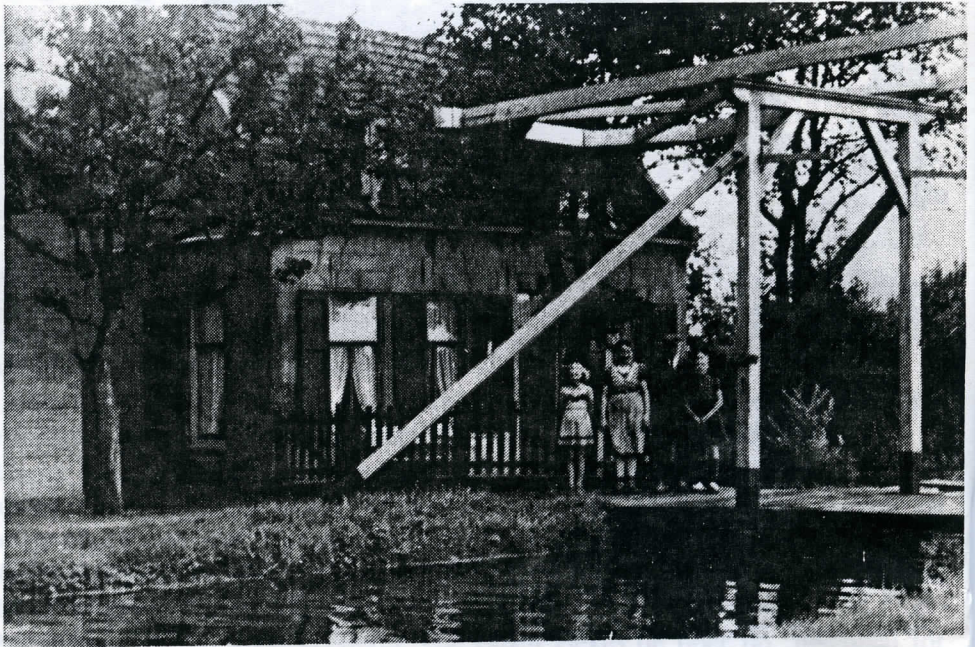
Van rechts naar links: Jan van den Berg, Wim van den Berg en Jan van Driel

Het rookhok

"Mijn moeder had een rookhok, dat noemde je zo. Voor de boeren werd het spek en de ham gerookt, dat was moeders werk. Als we uit school kwamen en we zagen moeder niet, dan riepen we: "Zeker in het rookhok." Ik geloof dat ze zachte turf stookte, van die lange. Het was de rook die het deed. Het heet niet voor niets rookvlees".

Gezelligheid

"Het was gezellig thuis, je had geen T.V. en geen radio. Je zat om de tafel 's avonds en moeder schonk zittende de koffie in. Als kind ging je gewoon om half zeven naar bed, dat was de regel, maar als je van school af was, mocht je opblijven tot kwart voor negen, negen uur. Vader moest om drie uur, half vier opstaan. Er was niets bijzonders te doen, maar het was gezellig. Spelletjes, dammen of domineeën, deden we wel eens, maar niet zo veel, want moeder had een bende kousen te stoppen. We hadden acht kinderen. Moeder moest ook vroeg opstaan om de kachel uit te halen en aan te maken. Die hebben gewerkt! Ik zeg wel eens tegen m'n hulp: "Jullie moeten ook wel werken, maar toch anders dan wij vroeger. Wij hebben zeil moeten wrijven, straat moeten boenen Wij hadden geen stofzuiger en geen wasmachine, wij moesten alles met de hand doen".

Het huis aan de Voorweg met de ophaalbrug. De heer en mevrouw Brandhorst poseren met hun twee kinderen

Maandag was de vaste wasdag. 's Ochtends om vier of vijf uur ging je stoken voor waswater. Je had een waskit en die ging op het tweepits stel. De kleren spoelde ik op de stoep bij de vaart aan de Voorweg, al was het nog zo koud. Een wringer was er niet, dus moest alles met de hand worden gedaan. Dan ging het op de bleek en als de zon er was moest je gieten met de gieter. De andere ochtend moest de andere kant, dan moest je het omkeren. En dan had je lijnen, buiten in de boomgaard, die spande mijn man. Die had van die grote varkens en die trokken aan de lijnen. Dan was het goed weer vuil en dan moest ik weer aan de gang. We hebben heel wat moeten werken! Toen ik van school kwam, is meneer Diephout uit Benthuisen wezen vragen of ik kindermeisje wilde worden. Dat mocht niet van mijn moeder, die vond dat ik daar veel te jong voor was. Maar toen zei hij: "Ze hoeft niets te doen dan de kinderen bezig te houden". Zes of zeven kinderen moest ik aankleden, met ze spelen, naar hun oma wandelen op de Zegwaartseweg enzovoort. Dat wilde ik en dat heb ik gedaan. Een paar jaar later vroeg Jaap Karens, die ook een groot gezin had, of ik bij hem wilde oppassen. Dat wilde ik graag, want dan zat ik op het dorp. De laatste jaren vóór mijn trouwen ben ik thuis geweest in de huishouding. Toen het tegen trouwen aankwam wilde je nog een poosje thuis zijn. Als je ging trouwen, kreeg je het nodige mee van thuis. Je kreeg slopen en lakens die je wel zelf moest naaien. Met je verjaardag kreeg je van de één dit en van de ander dat en zo ga je bouwen aan je uitzet. Ik heb nog een eetservies, dat is drieënzestig jaar oud. Dat kreeg ik toen ik verloofd was. En het is nog helemaal compleet. Ik heb nog slopen en lakens van drieënzestig jaar oud, zelf genaaid van Padang linnen, zo noemde je dat".

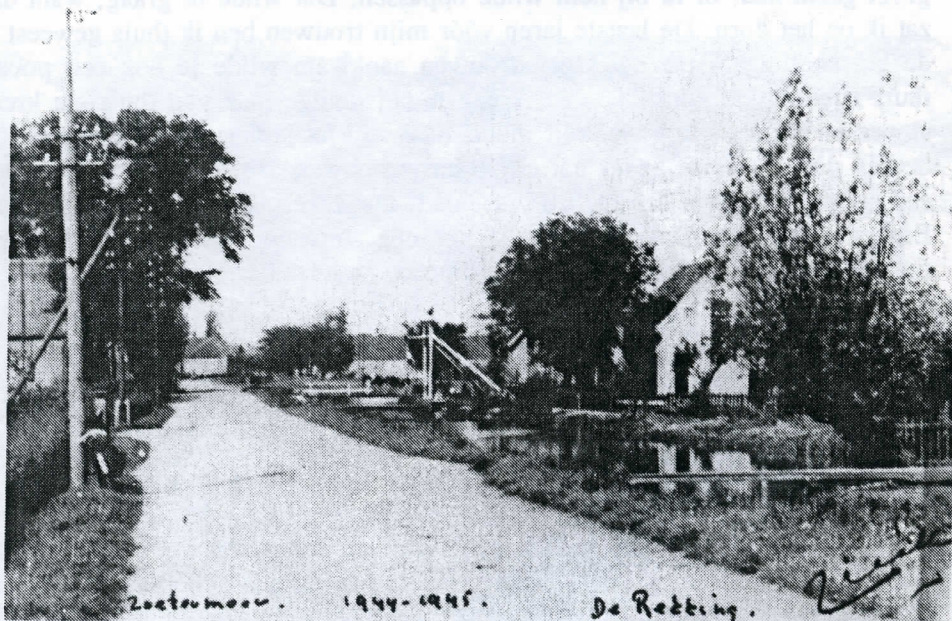
Verliefd, verloofd en een huis

Hoe leerde een meisje een jongen kennen?

"Je fietste een eindje. We gingen meest naar Van Schee aan het einde van de Bleiswijkseweg. Ik was toen een jaar of negentien. Eerst was het gewoon een vriend en later werd het je verloofde. Als je wilde trouwen, gingen ze aan je vader vragen of het mocht. De hand vragen, noemden ze dat. Toen het zover was, ging mijn vader een huis kopen. Bij 'De Jonge Prins', dat café, daar werden huizen afgemijnd. Het was een huis van dokter Scheffer, dat was de arts van vroeger. Die had het altijd verhuurd, maar hij schee er uit met z'n praktijk. Hij ging naar Deventer en toen wilde hij het verkopen. Toen heeft mijn vader het afgemijnd. Hij kwam thuis en zei: "Ik heb een huis voor jullie!" Ik zeg: "Waar?" "Op de Voorweg." Ik zeg: "Bah, op die Voorweg." "Ga maar eens kijken, je moet kijken waar je man z'n brood kan verdienen."

Ik ben gaan kijken en het viel tegen. Er had een kippenboer in gewoond en die had geslacht in de keuken en oh, het vuil stond er zó! De boomgaard, die was mooi, die stond in volle bloei. Mei was het en mijn vader zei: "Hij heeft het in de goede tijd verkocht."

Ik weet nog, dat mijn vader aan mijn man vroeg: "Kan jij je eigen redden?" "Ja", zei hij. Mijn man zat in de handel, varkenshandelaar was hij. Handelsgeld moest je hebben, want op de markt moest je contant betalen. Dokter Scheffer wilde er hypotheek op houden en toen zei mijn man: "Laten we dat maar even doen." Even, want het moest zo gauw mogelijk worden afgelost. Dat was vroeger zo. Je kreeg niet zo veel huishoudgeld. Hij zei altijd: "Eerst zorgen dat we vrij komen."

Een dankbare 'etenhaler' uit Den Haag, die fotograaf was, maakte deze foto met als titel "De Redding". Rechts, over het water het huis met de ophaalbrug van de familie Brandhorst.

"'t Is altijd wat"

"De Wilde kwam verven, het huis en de brug en onder de thee zei hij: "Brandhorst, moet er nog wat op de brug?" Ik zeg: "Bij ons thuis staat er op: NOOIT VOLMAAKT." Toen zei mijn man: "'t Is altijd wat." Dat staat nou ook op Fie haar huis. Bij ons stond het op de valbrug, die werd opgehaald als de schippers kwamen met natte pulp voor de boeren. Heel de dag moest ik de brug ophalen en dan weer neerlaten. De eerste dag zei ik tegen m'n man: "Man, waar heb je me nou toch gebracht." Later heeft hij een cementen brug laten bouwen, die er nu nog is.

In de oorlog kwamen er veel mensen bij ons en die zeiden: "Er is hier altijd wat." Dat weet ik nog goed. We hebben zo veel mensen gehad in de oorlog, om te eten dan. Ze stonden soms in de rij op het erf. We hadden zelf varkens die we slachtten. Dan kookte je weer een pan erwtensoep en die deelde je uit".

E.W. van den Burg en J.Th. de Man

RECTIFICATIE

In het artikel betreffende het interview met de heer Jongerius uit Oosterbeek, geplaatst in het april-nummer van dit jaar, zijn enige onjuistheden geslopen.

- 1e Op blz.13 wordt o.a. genoemd: Maria Boon, terwijl dit had moeten zijn: Annie Boon;
2e Op blz.14, 2e en 3e regel staat: ... dat Christelijke Gymnasium in Voorburg ...; dit had moeten zijn: ... dat Christelijke Gymnasium aan de Groot-Hertoginnelaan in Den Haag.

BOUWSTIJLEN IN ZOETERMEER

deel 4, laatste deel

Art Nouveau of Jugendstil (ca 1890-1920)

Een nieuwe eeuw, een nieuwe bouwstijl. Aan het eind van de negentiende eeuw ontstond een gevoel van grote onvrede over het gebruik van uitsluitend historische vormen en ging men op zoek naar een vernieuwende, eigentijdse stijl. Dit resulteerde in de Art Nouveau of Jugendstil. Bij deze stijl werd de natuur tot voorbeeld genomen. Doorelkaargevlochten plantenstengels, bloemknoppen en bladeren vormen samen een sierlijk lijnenspel, het kenmerk van Art Nouveau. Aanvankelijk kwam de Art Nouveau vooral tot uiting in de

decoratieve kunsten, maar vond al snel ook toepassing in de bouwkunst. Zuiver Art Nouveau gebouwen zijn er echter niet veel in Nederland, ook niet in Zoetermeer, maar er is wel veel Art Nouveau ornamentiek in en aan de gebouwen te vinden. In Zoetermeer bezitten de huizen aan Eerste Stationsstraat 61 en aan Schinkelweg 29 voordeuren met Art Nouveau ornamenten.

Overgangsarchitectuur (ca 1890-1915)

Deze bouwstijl valt samen met Art Nouveau. De term is een verzamelnaam voor de vele varianten van een gemengde bouwtrant, die de overgang vormt van de eclectische stijl naar de moderne, niet meer aan historische motieven gebonden architectuur. Het is een vrij drukke, vaak a-symmetrische manier van bouwen met kleurige, veelal geglazuurde bakstenen, tegels, torentjes, erkers en rechte gepleisterde afsluitingen boven deuren en vensters. In Zoetermeer is het woonhuis met schuur aan Voorweg 208/208a een goed voorbeeld van overgangsarchitectuur (zie afbeelding hieronder).

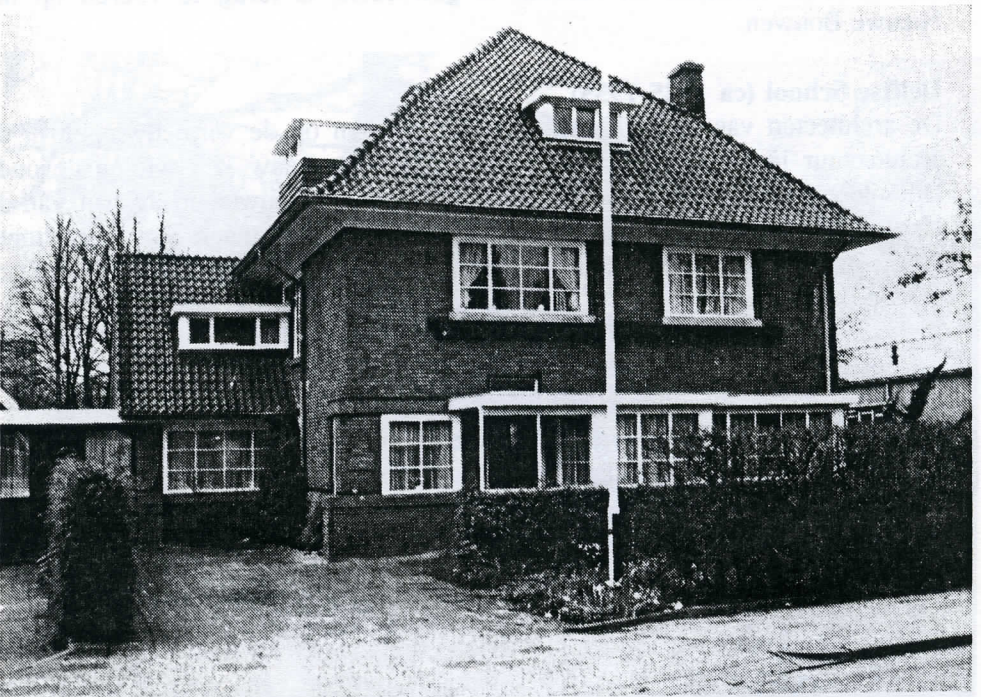

Amsterdamse School (ca 1913-1930)

Voor de architecten van de Amsterdamse School was de baksteen het belangrijkste bouw materiaal. Zij gebruikten dit op een zeer expressieve en uitbundige manier. Golvende gevelwanden en versieringen van verspringende baksteen waren het resultaat. Ook de dakvorm is vaak uitbundig; steil aflopend of paraboolvormig. In Zoetermeer is de Amsterdamse-Schoolstijl bewaard gebleven in het bovenste deel van de gevel aan Dorpsstraat 93 (Luyckx Optiek). De winkelpui is helaas gemoderniseerd. Paraboolvormige daken bezitten het woonhuis Vlamingstraat 34 en de toren van de Pelgrimskerk.

Nieuwe Haagse School (ca 1920-1935)

Het kenmerk van deze vooral in Den Haag verbreide bouwstijl is het gebruik van in- en uitspringende blokvormige bouw massa's, horizontale banden over de gevels en ver overstekende daken. Het wordt ook wel eens de verstrakte en zakelijke versie van de Amsterdamse School genoemd.

Een belangrijk architect van deze school was Co Brandes (1884-1955). De meeste van zijn gebouwen staan in Den Haag, maar Zoetermeer heeft er ook één, het woonhuis aan Dorpsstraat 1 (zie afbeelding vorige blz.).

Het Nieuwe Bouwen (ca 1917-1960)

Naast de 'wilde' architectuur van de Amsterdamse School ontstond een tegenovergestelde stijl bij een groep kunstenaars, die zich verenigd had rond het tijdschrift 'De Stijl'. Gerrit Rietveld is een van de bekendste. Gebouwen moesten functioneel zijn en geen storende ornamenten bezitten. Zij kozen voor nieuwe constructiemethoden en nieuwe, lichte bouwmaterialen (beton, staal, grote ramen). Baksteen werd lelijk gevonden en verdween onder een bij voorkeur witte pleisterlaag. Primaire kleuren als rood, geel en blauw beaccentueerden de constructieve details.

Hoewel het idealisme van de kunstenaars en architecten uit de begintijd al vrij snel verdwenen was, hebben hun ideeën en opvattingen over architectuur lange tijd doorgewerkt. De flatbouw van Zoetermeer uit de jaren 60, waarmee de stad beroemd en berucht is geworden, is terug te voeren op het Nieuwe Bouwen.

Delftse School (ca 1925-1955)

De architecten van de Delftse School reageerden op de vernieuwingen in de architectuur in het eerste kwart van de twintigste eeuw. Zij wilden de oude Hollandse baksteenbouw weer in ere herstellen. Gebouwen in de stijl van de Delftse School worden dan ook gekenmerkt door bakstenen muren en hoge, met pannen gedekte pindakten. De stijl wordt ook wel aangeduid als traditionalisme.

Zoetermeer kent een geheel eigen variant van de Delftse School, te vinden in de huizen van architect J. Dekker uit Hazerswoude. Dekker werd in 1925 tot opzichter der gemeentewerken in Zoetermeer benoemd en heeft hier veel huizen gebouwd. Door bepaalde karakteristieke details, zoals het gebruik van halfronde dakpannen op erkers en dakkapellen, rondboogdeuren en vensters, zijn de door hem ontworpen huizen gemakkelijk te herkennen. Een aantal staat aan de Stationsstraat. Een heel fraai exemplaar is het woonhuis Norge aan Vlamingsstraat 83 (zie afbeelding blz.15).

Hiermee eindigt de serie over historische bouwstijlen in Zoetermeer. Natuurlijk valt er nog genoeg te vertellen over de periode van de grote uitbreiding van Zoetermeer, waarin architectuur en stedenbouw nauw verweven zijn. De

hoge flatbouw in de jaren 60, gevolgd door de knusse laagbouwwoonwijken met kronkelende straten (ook wel aangeduid als de nieuwe trutterigheid) in de jaren 70 en het weer grootschaliger en rechtlijniiger ontwerpen in de jaren 80 maken Zoetermeer, wat de weerspiegeling van de stedenbouwkundige opvattingen uit de afgelopen decennia betreft, tot een van de meest interessante steden in Nederland.

Literatuur

J. Nederlof, *Bouwstijlen herkennen*, Amsterdam 1990.

H. Rosenberg e.a., *Architectuurgids Den Haag 1800-1945*, Den Haag 1988.

R. Grootveld, B. Koopmans, *De Stationsstraat Centraal*, Zoetermeer 1991.

R. Grootveld, B. Koopmans, *Vlamingstraat Voorweg*, Zoetermeer 1992.

Botine Koopmans

Hoeve 'Voorzorg', Zegwaartseweg 46 (laatste deel)

1828-1862

Op 6 oktober 1828 kocht Leendert Droogh sr (dijkgraaf 1858-1861) de boerderij met de 6e en 7e kavel in de Palensteinse polder van Jan van Zwieten, gehuwd met Maria de Groot. Maria was de weduwe van zijn vader Pieter Droog. Pieter Droog overleed op 5 nov. 1798.

De bouwmanswoning bestaat dan uit: *Een huis, stal en dorsvloer, schuren en drie bargaen en verder getimmerte, benevens een valbrug over de watering, tuin en boomgaard, erve, bepoting en beplanting met een daar annex oud huis en erve. Staande en gelegen aan de Zegwaartseweg zijnde het huis bekend onder no 148 en het gemelde erve te samen groot 62 roede en 74 ellen met benevens 31 bunder en 4 roede wei-, hooi- en teelland gelegen in de 6e en 7e kavel in de Palensteinse polder.* Op 28 december 1839 werd het eerste en het tweede blok van de achtste kavel van de Binnenwegsepolder aangekocht. In 1844 kocht Leendert Droogh de 5e kavel van Samuel van Graauwenhaan, een koopman uit Delft. Leonardus Droogh sr overleed op 9 mei 1861 te Zegwaart.

1790-1828

Pieter Droog kocht de boerderij op 31 december 1790 van de erfgenamen van Jaapje van der Wal, weduwe van Pieter van de Mist. Pieter van de Mist overleed op 8 mei 1790 en veertien dagen later komt ook zijn vrouw te overlijden. De voogden over hun minderjarige dochter Jacoba van der Mist gingen over tot de verkoop van de boerderij. Voor deze bouwmanswoning en de zesde kavel, groot 18 morgen 304 roede en de zevende kavel, groot 17 morgen 566 roede, betaalde Pieter Droog *f* 10.800,--. Pieter Droog nam de twee schuldrentebrieven (hypotheken) over van elk respectievelijk *f* 2500,--. De ene behoorde aan jonkvrouwe Christina Helena Catharina Osy en de andere aan jonkvrouwe Christina Helena Osy, maar ten tijde van de verkoop behoorden beide brieven aan de hoogedelwelgeboren heer Cornelis Balduinus Osy, heer van Palenstein en Zegwaart.

1787-1790

Op 1 januari 1787 kocht Pieter van de Mist deze boerderij van Lena Langeaan, weduwe van Leendert Kerkhoven wonende te Zevenhuizen. De boerde-

rij bestaat dan uit: *Een bouwmanswoning en erve, een thuijn en boomgaard, stal en dorsvloer, twee bargeen, een valbrug en hoofden, bekend onder no.115, met nog een erf of een gedeelte waarop voor deeze een huis heeft gestaan in vroeger tijd toebehoord hebbend aan Barend Ros.* Daarnaast kocht hij de zesde en zevende kavel behorende bij de boerderij. Alles voor een totaal bedrag van f 10.000.

1774-1787

Leendert Kerkhoven kocht op 4 mei 1774 de kavels 6 en 7 van Joan Carel Osy (1727-1790), heer van Palenstein en Zegwaardt en grotendeels eigenaar van de Palensteinse polder als executeur van het testament van wijlen zijn vader de heer Joan Osy (1699-1772), in leven heer van Palenstein en Zegwaardt. Op initiatief van deze Joan Osy is de Palensteinse polder droogge maakt in 1762. Leendert Kerkhoven kocht deze twee kavels voor 7023.7.4. gulden, verdeeld in een bedrag in contanten 2023:7:4 gulden en door het sluiten van een hypotheek ten behoeve van jonkvrouwe Christina Helena Catharina Osy te Rotterdam voor een bedrag van 5000 gulden. Bij de koop werd mede verkocht het *huijs, de bargeen en schuur en verdere opstal op het erve bezeten door Dirck Geldtelder, alsmede de valbrug en hoofden.*

1774

Mede door het overlijden van Joan Osy op 20 nov 1772 te Rotterdam en het besluit van zijn erfgenamen de gehele Palensteinse polder in kavels te verdelen en te verkopen, moeten de vele pachters aan de Zegwaardtseweg wegens achterstallige huurpenningen hun eigendommen aan de erfgenamen verkopen. Dit waren o.a. Dirk Geldtelder en Barend Ros met verrekening van pacht en gesloten hypotheeken met Joan Osy. De achterstallige huur van Dirk Geldtelder was inmiddels vanaf 1770 opgelopen tot 2378:13:0 gulden. Hij betaalde per jaar 619:13:0 gulden. Voor Dirk Geldtelder bleef nog een schuld staan van f 1123:12:0 die hij voor 1 mei 1774 aan Joan Osij moest voldoen. Verkocht werden twee vervallen opstanden bestaande: de eerste uit een *"huijs en erve, bargeen, schuren, getimmerte, bepotinge en beplantinge"* van Dirk Geldtelder. De tweede uit een *"huijs en erve, bewoond door Barend Ros, een valbrug, schuur, bargeen, varkensschotten, boomgaard en mesthopen"*. Hij *"eist dat de mest welke gedurende de komende winter door des comparantes beesten zal worden gelegd aen hem comparant zal blijven toebehooren"*.

1763-1774

Dirk Geldtelder komt in 1763 in het bezit van het huis en erve dat hij koopt van de schout van Zegwaart Isaak Pieter Velingius. Voor de aankoop sluit hij een hypotheek bij Joan Osy voor een bedrag van f 1500,-- met 3% rente per jaar.

1760-1763

Op 12 mei 1760 kocht de schout van Zegwaart Isaak Pieter Velingius dit pand van de erfgenamen van de overleden Jannetje Verpijn, huisvrouw van Jan Huijge Visser hiervoor gehuwd geweest met Gerrit van Egmond voor een bedrag van f 525,--. De schout kocht dit pand waarschijnlijk met het oog op de droogmaking van de Palensteinse polder.

Het huis bestaat uit: *Een huis en erve met schuur en verder getimmerte, bepotinge en beplantinge daarop staande, staande en gelegen aen de Zegwaartseweg in de Buytewegse polder binnen deze heerlijkheit, strekkende voor van de Zegwaartsewegwatering af tot agter in't rietveld of water, belend ten noordoosten tot aen 't water toe, ten zuidwesten Barend Ros.*

De Palensteinse polder bestond toen nog voor het grootste gedeelte uit water en rietbonken.

1729-1763

Op 13 februari 1729 huwde Jan Huijgen Visser wonende onder Segwaert met de uit Kralingen afkomstige Cornelia Jacobs van Nes. Jan Huijge Visser is volgens de personele quotisatie in 1742 eigenaar van het desbetreffende perceel. Zijn buurman Barend Roos of Ros (huis no. 23 op de kaart van Klaas Vis uit 1763), ook een arbeider, verhuurt de helft van zijn eigendom aan de kraambewaarster Neeltje Joris. Jan Huijge Visser (huis no. 24 op de kaart van Klaas Vis) is van beroep arbeider, maar daarnaast is hij vlasser. In de jaren '30 huwde Jan Huijgen Visser, inmiddels weduwnaar van Cornelia van Nes, met Geertje Isakse Hoeksteen, weduwe van Harmen Uijlhoorn beiden wonende onder Segwaert. Op 15 juli 1753 huwde Jan Huijgen Visser, nu weduwnaar van Geertje Hoeksteen en wonende in Segwaert, met Jannetje Teunis Verpijn de weduwe van Gerrit Dirkse van Egmond uit Rijnsburg.

Aan deze geschiedenis van een boerderij aan de Zegwaartseweg is nu voorlopig een einde gekomen. Een gedeelte van het pand staat nog overeind. Tenzij de huidige eigenaar, de gemeente Zoetermeer, andere plannen heeft. De

boerderij stamt dus naar alle waarschijnlijkheid uit een periode tussen 1774 en 1787. Na minstens 200 jaar is er een einde genaderd voor deze boerderij. De brandstichters zijn inmiddels aangehouden en op 20 januari 1993 voorgeleid aan de officier van justitie.

Bronnen:

- Doop- trouw- en begraafboeken van Zoetermeer en Zegwaart
- Bevolkingsregister Zegwaart
- Notarieel Archief Zoetermeer na 1842
- Notarieel Archief Zoetermeer voor 1843
- Rechterlijk Archief Zegwaart 61, 62 en 77A
- Personele Quotisatie 1742 bewerkt door R. Grootveld
- 'Geschiedenis van de Palensteynse polder' door W.F. v.d. Burch/ G.J.A. Runsink
- Streekblad dd 20 oktober 1989/15 januari 1993

De zeer fraaie kaart van de Palensteynse polder in kleur uit 1763 door Klaas Vis is voor slechts f 5,- te koop in Historisch Museum 't Oude Huis. Op deze kaart zijn alle boerderijen en kavels nauwkeurig te onderscheiden. Van harte aanbevolen!

Henk Windmeijer

GENEALOGIE EN HERALDIK

Avonden

Voor 1993 zijn de volgende avonden gepland:

Vergader/werkavonden: 11 oktober en 13 december.

Inloopavonden: 20 september en 20 december.

Alle avonden zijn op de maandagavond en beginnen om 20.00 uur in 't Oude Huis, Dorpsstraat 7.

Nadere inlichtingen: Marjolijne Vijverberg-Kalkema, Stekelbaarssloot 35,
2724 AR Zoetermeer; tel. 079-31 65 52.

Schenking

Van de heer A. Gazenbeek uit Rotterdam ontving de werkgroep een uitgebreide genealogie over de familie Jongerius met als titel: "Tussen Zoetermeer en Zegwaard", waarvoor onze hartelijke dank.

Rectificatie

In het vorige nummer van dit blad werd melding gemaakt van een schenking door de familie Hoogland van een verzameling rouwadvertenties van wijlen de heer J. Hoogland. Dit moet zijn wijlen de heer H.H. Hoogland.

Vraag en antwoord

Vragen en antwoorden voor deze rubriek kunt U zenden aan de Genealogische Werkgroep Zoetermeer, Dorpsstraat 7, 2712 AB Zoetermeer, onder vermelding van Vraag en Antwoord.

93/6 VAN MIL-VAN DER LANS

Wie weet er de ouders en de geboorte-, doopdatum van Gerardus Hubertus van Mil, volgens zijn huwelijk geboren te Rhoon. Er is van hem te Rhoon geen doop te vinden, ook in de omliggende plaatsen niet. Gerardus is overleden te Voorburg 27-8-1778.

Op 24-4-1763 huwt hij te Wassenaar met Cornelia van der Lans, gedoopt (R.K.) Wassenaar 1-6-1735 als dochter van Jan Cnelisze van der Lans en Helena Leenders van der Klij (doopgetuigen Willem Cornelisze en Marijtje Cnelis). Cornelia overlijdt te Kethel en Spaland 26-5-1800.

Mevr. S. van Mil- Le Rûtte, Zoetermeer.

Over Meermolens en (nog) meer molens

deel 9, laatste deel

Correcties Binnenwegse Polder

In deel 8 ('t Seghen Waert, juni 1993, blz.19) is de tussen haakjes geplaatste aanvulling, die achter de tweede zin had moeten staan, per ongeluk achter de derde zin getypt, waardoor een verkeerd beeld ontstaat. Die tweede zin moet zijn: Een dubbele gang van drie molens, dus zes molens, maalde het water trapsgewijs in de Boezemvaart van de Bleiswijkse Droogmakerij (voor 1772 op de Bleiswijkse plassen). Deze Bleiswijkse plassen deden vóór plm. 1772 dienst als bovenboezem om het door de molens nr 4 en 5 opgemalen water naar de Rotte te transporteren, waar de molens 1, 3 en 2 het water een trap hoger de Rotte inmaalden.

Verder had in de eerste zin onder het kopje 'De Rotte als bergboezem' (blz.20) het woord droogmakerij in het meervoud moeten staan, want de Binnenwegse Polder was de tweede droogmakerij die op de Rotte ging lozen en er volgden er daarna nog meer.

De molen van de Palensteinse Polder

De middelmolen van de Palensteinse Polder

De Palensteinse Polder

Het octrooi voor de droogmakerij werd op 9 juni 1759 verstrekt door de Staten van Holland aan de 'schout en ambachtsbewaarders' -vergelijkbaar met het gemeentebestuur- van Zegwaard. In 1935 werd Zegwaard samengevoegd met Zoetermeer, zodat het toen dus een Zoetermeerse polder werd. Voor de droogmaking was de Palensteinse Polder een deel van de uitgeveende plassen, bekend onder de naam 'Buitenwegsche Polder', welke gelegen waren onder Zoetermeer en Zegwaard, en wel het deel dat onder de naam van 'Voor-Seghwaert' ressorteerde onder Zegwaard.

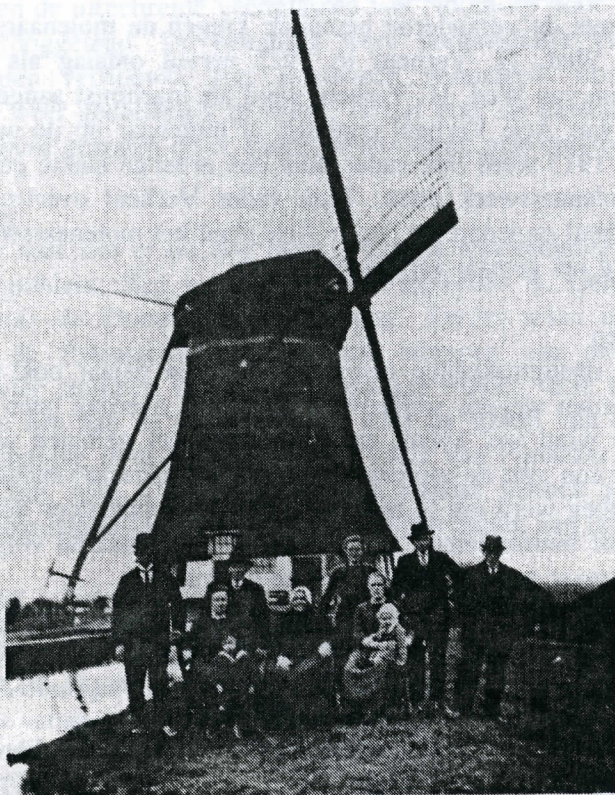
In 1762 was de droogmaking van de ongeveer 523 ha grote polder voltooid. De droogmakerij werd genoemd naar het voormalige 'Huis te Palenstein', dat in het zuidelijke deel van de polder stond. De droogmakerij is, wat de waterstand betreft, verdeeld in een hoog en een laag gedeelte.

De bovenmolen van de Palensteinse Polder, gesloopt in 1926

Het zuidelijke, hoge gedeelte is het grootste en het had in de tijd van de windbemaling een peil van 4,36 m beneden A.P.; in het lage deel was dit peil 4,60 m beneden A.P. (gemiddelde zeespiegelstand), zodat ook hier getrapte bemaling nodig was met drie windschepradmolens in het noordelijke deel.

Deze sloegen in drie trappen het water uit op de Elleboogse watering. Van de drie molens die de polder bemaalden, dateerde de bovenmolen nog uit de eerste helft van de zeventiende eeuw, omdat deze molen de Buitenwegse Polder (zeg maar veen-plas) op peil hield.

Palensteinse Polder
Zoetermeer
en
Zegwaart

De polder heeft privaatrechtelijk ongeveer 24 ha water en kanthoud binnen zijn grondgebied. Tot 1926 werd de bemaling verricht door 3 watermolens met schepraden; die het water in de Elleboogse Verlezen maaijen. Hierin dien wordt de bemaling overzigt door een electrisch gemaal. De drie molens werden ganschtoegelijk afgebroken en geventiel gemaakt voor bemaling op werkdagen met behoud door de vromste waterbedieners.

De ondermolen van de Palensteinse Polder, gesloopt in 1926

Toen men tot droogmaking overging, besloot men de middelmolen en de ondermolen nieuw te bouwen en de oude veenplasmolen als bovenmolen te gaan gebruiken.

Einde windmolenbemaling

De windmolenbemaling van de polder onderging in 1925 een wijziging. In maart 1925 werd een ruwe-olieturbomolen met pomp enz. in gebruik genomen. In 1926 zijn toen de molens geknot. De middelste molenstomp is in 1989 verbrand, maar gelukkig weer herbouwd.

In verband met de veranderde bemaling kregen de molenaars G. Spijker, A. Verheul en Wed. H. Verheul in 1925 eervol ontslag als molenaar. Arie Verheul, zoon van Wed. H. Verheul werd als machinist aangesteld.

Voor 1925 was Arie Verheul eigenlijk al molenaar op de ondermolen, want in ongeveer 1915 werd zijn vader door een ernstige ziekte getroffen en moest Arie het molenaarswerk doen. Toen vader Verheul overleed in 1920 werd moeder Verheul molenaressen, maar Arie deed het molenaarswerk.

In 1965 werd het gemaal vervangen.

Wachtstokken

In de diepe droogmakerijen moest in voor- en najaar ook veel in de nacht gemalen worden wegens wateroverlast. Als er overdag geen wind was en in de nacht de wind wel kwam opzetten, moest er gemalen worden. Bij toerbeurt moest een van de molenaars waken in de nacht omdat, zodra de wind krachtig genoeg werd om te malen, de buurmolenaar door hem moest worden gewekt. Deze buurmolenaar moest weer naar de daarna volgende molen om ook die molenaar te gaan wekken om te gaan malen.

De toerbeurt om te gaan waken vonden de molenaars niet zo leuk. Er was daarom ook vaak onenigheid over wie de beurt had. Toen heeft men een roulerende 'wachtstok' ingesteld. Hij, die de 'wachtstok' bij zich op de molen had, had de waakbeurt. Misverstand was uitgesloten.

De 'wachtstok' van de Palensteinse Polder is bewaard gebleven en is te zien geweest in museum 't Oude Huis.

Het Roeleveen

Zoetermeer bezit ook nog land ten zuidwesten van de landscheiding. Dit stuk, het zogenaamde Roeleveen, ligt ten zuidwesten van het Westerpark en maakt deel uit van de Polder van Nootdorp. De Nootdorpse droogmakerij bestaat uit een complex van gronden, waarvan de vroegere eigenlijke Polder van

Nootdorp een onderdeel is. Om een deel van de Nootdorpse plassen op peil te houden, stonden er twee schepradmolens aan de Twee Molentjesvaart, de vaart die de polder met de Schie verbond (als boezem). In 1643 werd nog een derde molen, 'De Nieuwe Nootdorpse Molen' aan de vaart gebouwd. Deze bleef in bedrijf tot 1892. De molen werd toen afgeknot en werd in 1935 ingericht als theehuis 'Het Rieten Dak'. Een brand in 1989 maakte een eind aan deze voormalige molen. De andere twee molens verdwenen al voor 1892, omdat herhaaldelijk verandering in de bamling plaatsvond.

In 1840 werden de uitgebreide veenplassen van Nootdorp door twee stoomvrijzelgemalen drooggelegd. De bemaling werd herhaaldelijk verbeterd en de gemalen werden verbouwd. Het Roeleven veranderde voor de Tweede Wereldoorlog weer gedeeltelijk in water, omdat voor de aanleg van Rijksweg 12 hier zand werd gezogen en er daardoor een diepe plas ontstond.

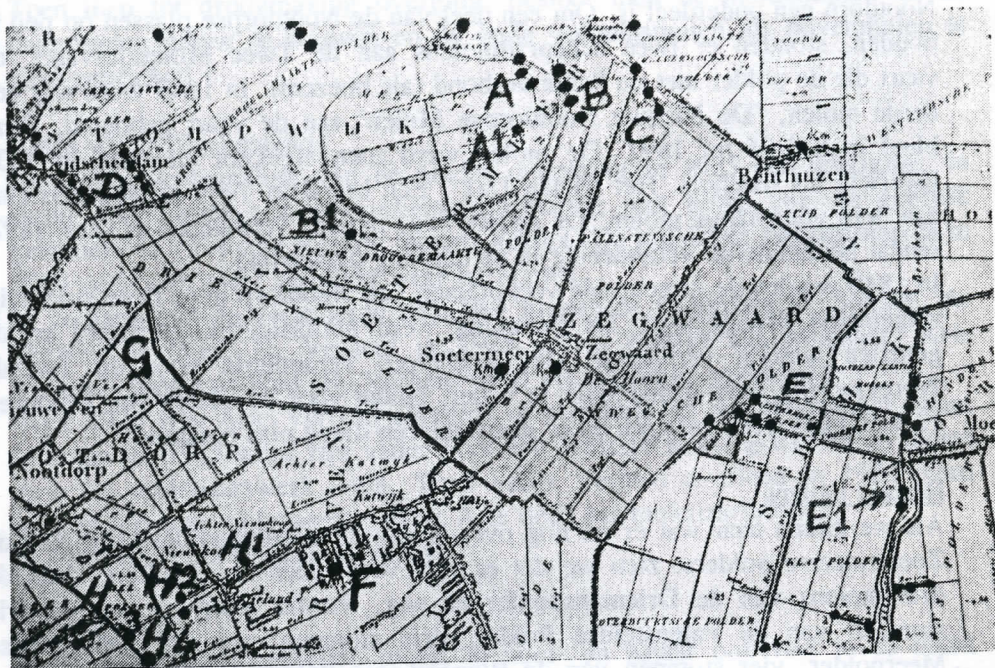
Restant molens

Als we kijken naar wat er nu nog over is van de windmolenbemaling van de Zoetermeerse polders, zien we dat er veel verdwenen is. Gelukkig staan de drie molens van de Driemanspolder er nog. Verder staan er nog de drie stompen van de Palensteinse Polder, drie stompen van de Zoetermeerse Meerpolder, vier stompen van de Binnenwegse Polder, drie ten oosten van Zoetermeer en één aan de Rotte. Verder staat de stomp van de vijzelmolen van de Droogmaking in de Oude of Hoge Polder van Pijnacker er nog. Op de bijgevoegde kaart kunt u zien waar al die molens hebben gestaan of nog staan. Elke grote stip duidt de standplaats van een molen aan (zie blz.26)

Bronvermelding

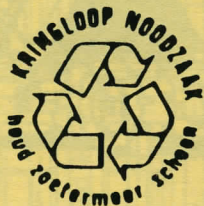
- *Kroniek van Nootdorp*, door C. Spoor
- *Geschiedenis van de Bedyckte en Drooggemaakte Palensteynse Polder gelegen onder de Ambagte van Zegwaard*, door W.F. van der Burch en G.J.A. Runsink
- in en de vorige artikelen genoemde bronnen.

L.P. van der Tang

- A = De drie molens van de getrapte bemaling van de Zoetermeerse Meerpolder.
 A1 = De molen welke nodig was voor onderbemaling van een lager deel van deze polder.
 B = De vier molens van de getrapte bemaling van de Zoetermeerse of Nieuwe Drooggemaaekte Polder.
 B1 = De molen voor onderbemaling van een lager deel van deze polder.
 C = De drie molens van de getrapte bemaling van de Palensteinse Polder.
 D = De acht molens van de dubbele getrapte bemaling van de Driemanspolder (later werd het een dubbele driegang, dus zes molens).
 E = zes van de negen molens van de dubbele getrapte bemaling van de Binnenwegse Polder.
 E1 = Een van de drie bovenmolens van dezelfde polder (deze dubbele viergang had een extra bovenmolen!). De twee andere bovenmolens stonden buiten het gebied van deze kaart.
 F = De vijzelmolen die het Voorhoekje bemaalde. Dit hoekje maakt deel uit van de Droogmaking in de Oude of Hoge Polder van Pijnacker.
 G = Het zogenaamde Roeleveen. Dit Zoetermeerse stukje behoort bij de Polder van Nootdorp. De drie molens, die vroeger een deel van de Nootdorpsse plassen op peil hielden, staan buiten het gebied van de kaart. Dit deel is ingelijfd bij de Polder van Nootdorp.
 H1, H2, H3, H4 zijn de vier molens van de getrapte bemaling van de Nieuwe of Drooggemaaekte Polder van Pijnacker. Sinds enkele jaren heeft Zoetermeer door grenswijziging ook in deze polder grondgebied.

KOOT

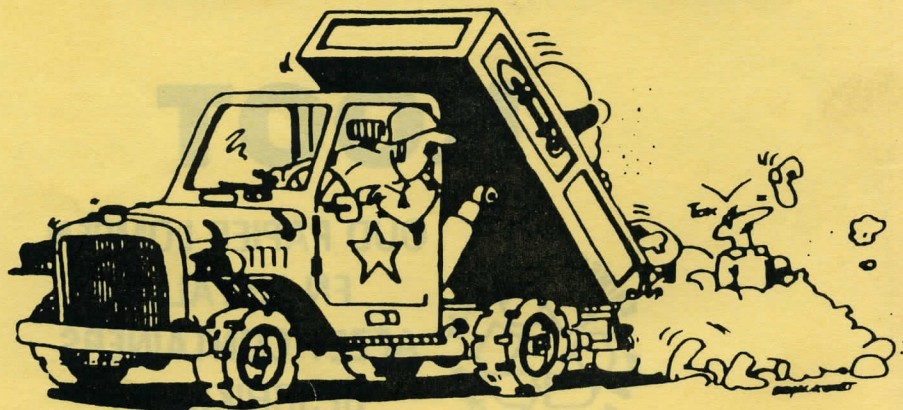

oud papier lompen
en metalen
afzet containers
beschikbaar

vlamingstraat 30
2713 rs zoetermeer

tel. 079-164196

HET AVONTUUR BEGINT BIJ DE DUMP

- CAMPINGSPOORT
- SCHIETSPOORT
- WERKKLEDING
- CAMPINGGAS
- OVERLEVINGSSETS
- MESSEN
- LEGERKLEDING
- VRIJETIJDSKLEDING

de dump
de ervijnen
dorpstraat 66 zoetermeer

079-
163551